

Ἡμερολογιακὸ Ζήτημα ἢ Αἵρεσις τοῦ Οἰκουμενισμοῦ; *

Β'

«Ἦτο ἄραγε ἀπαραίτητον ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, αὐτὸ τὸ πανά-
χραντον Θεανθρώπινον σῶμα καὶ ὄργανισμὸς τοῦ Θεανθρώπου Χρι-
στοῦ, νὰ ταπεινωθῆ τόσον τερατωδῶς, ὥστε οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς θεο-
λόγοι, ἀκόμη καὶ ἱεράρχαι, νὰ ἐπιζητοῦν τὴν “ὀργανικὴν” μετοχὴν καὶ
συμπεριληψιν εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν...; Ἀλλοίμο-
νον, ἀνήκουστος προδοσία!»¹

(Αρχιμανδρίτης Ἰουστίνος Πόποβιτς, † 1979)

δ. Ἐκκλησιολογικὲς προϋποθέσεις τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1920

ΛΕΝ ΕΙΝΑΙ ὁμως μόνον τὰ δέκα ἔξι «**Βήματα πρὸς Σταθεροποίησιν τοῦ Κοινού Χρι-
στιανικοῦ Φρονήματος**»², τὰ ὁποῖα ἐφηρμόσθησαν πλήρως κατὰ τὴν πορεία τῆς Οἰ-
κουμενικῆς Κινήσεως καὶ στὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται τὰ ἔνδεκα «**σημεῖα**»³ τῆς νεωτεριστι-
κῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1920, τὰ προσδίδοντα ἀναντιρρήτως **ἐκκλησιολογικὸ χαρακτῆρα** στὴν
ἡμερολογιακὴ μετάρρηθμισι τοῦ 1924· ἀλλὰ εἶναι καὶ οἱ ἀντορθόδοξες **ἐκκλησιολογικὲς**
προϋποθέσεις αὐτῆς ταύτης τῆς Ἐγκυκλίου.

Ἐν συνεχείᾳ, θὰ γίνῃ ἀναφορά στὶς προϋποθέσεις αὐτές, οἱ ὁποῖες κατ' οὐσίαν ἀποτελοῦν
τὶς δύο ἐκ τῶν θεμελιωδῶν θεολογιῶν τῆς **Οἰκουμενικῆς Κινήσεως**, ποὺ ἀνεπτύχθησαν
πληρέστερα σὺν τῷ χρόνῳ, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν «**Βημάτων**»².

* * *

♦ Ὁ **Γέρων Θεόκλητος Διονυσιάτης (γ.Θ.Δ.)**, ὡς ὁ κορυφαῖος τῆς *ἀθωνικῆς ἐλίτ*, ὠ-
φειλε νὰ γνωρίζῃ πλήρως τὰ καιρία αὐτὰ θέματα, ἐφ' ὅσον δὲν ἀνήκει στοὺς «**ὀλιγογραμμά-
τους, προερχομένους ἐκ θαναύσων ἐπαγγελμάτων**», ὅπως -κατ' αὐτὸν- εἴμεθα ἡμεῖς οἱ
Ὁρθόδοξοι **Ἀντι-οικουμενισταί** (ἀβρβρον Γ'), μάλιστα δὲ καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὶς ὑψηλές πη-
σεις τῆς Νοερᾶς Προσευχῆς.

Πάντως, τὸ ζοφερὸ νέφος τῶν *καλολογικῶν στοιχείων τῆς ἀγιορειτικῆς ἀθυροστομίας*,
ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται ὁ **γ.Θ.Δ.** καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο ἐγίνε λόγος στὴν § **θ**, γίνεται ζοφερώτατο
ἐξ αἰτίας ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν πυκνοτάτων **αὐτο-αναφορῶν** σὲ ὅλα τὰ κείμενα τοῦ Ἀθωνίτου
Ἡουχαστοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐνὸς μόλις ἀποκρυπτομένου **ναρκισσισμοῦ**, πραγμάτων δηλαδὴ
ὅλως ξένων πρὸς τὸ Ἀγγελικὸ Πολίτευμα.

Ἄλλωστε, τὸ ὅλα συγγραφικὸ ἔργο τοῦ **γ.Θ.Δ.**, μὲ ἀποκορύφωμα τὴν *αὐτο-βιογραφία*
του μὲ τίτλο: «Ἀπὸ τὴν Νοερὰ Προσευχὴν σὲ Χριστοκεντρικὲς Ἐμπειρίες»⁴, τὸν ἀποδεικνύει
σαφέστατα **ψυχαναγκαστικὸ μὲ τὴν ὑστεροφημία του!**...

Καὶ νὰ σκεφθῆ κανεῖς, μὲ ἀρκετὴ πράγματι μελαγχολία, ὅτι ἀκόμη καὶ σήμερα υπάρχουν
κοσμικοὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑποκύπτουν στὸ **ναρκισσιστικὸ «ἐγώ»** καὶ στὸ **πρῶτο**
πρόσωπο τῆς γραφῆς...

* * *

1. Ἐρμηνευτικὸ κείμενο τῆς **Ἐγκυκλίου τοῦ 1920** ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως τὸ ἐπίση-
μο **ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 2672/10.4.1919 «Συνοδικὸ Γράμμα»** πρὸς τὴν Ἀντιπροσωπία τῆς ὑπὸ
ἴδρυσιν Κινήσεως «**Πίστις καὶ Τάξις**».

Ἡ Ἀντιπροσωπία αὕτη, ὡς Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς ἐν λόγῳ Παγκοσμίου Δια-
χριστιανικῆς Διασκέψεως, ἀποτελουμένη ἀπὸ Ἐπισκοπελιανούς κληρικούς, εἶχε ἐπισκεφθῆ
τὴν Κωνσταντινούπολι, εἶχε ζητήσει «*τὴν ἐγκάρδιον ὑποστήριξιν τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἀνα-
τολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν*» καὶ εἶχε προσκαλέσει Αὐτὴν νὰ συμμετά-
σχῃ τῆς Συνδιασκέψεως.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀπήντησε καί διαβεβαίωσε, «**προθύμῳ γνώμῃ καί ἀγαλλομένη καρδίᾳ**», ὅτι θά πέμψῃ Ἀντιπροσώπους στήν Συνδιάσκεψι, «**τείνουσα οὕτω χεῖρα συναντιλήψεως τοῖς ἐργαζομένοις ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ καί ἐν τῷ αὐτῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου**»⁵.

Σημειωτέον, ὅτι ἡ ἀπάντησις αὐτή, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζεται **συνοδικῶς** ἡ πίστις στήν οἰκουμενιστική θεολογία τῆς «**Διευρυμένης Ἐκκλησίας**», ἐφ' ὅσον Ὁρθόδοξοι καί Ἐπισκοπελιανοί συνεργάζονται ἤθην ἐντός τοῦ ἰδίου καί τοῦ αὐτοῦ Ἀμπελώνος τοῦ Κυρίου, ἦταν ἀπόρροια τοῦ «πορίσματος» τῆς «ειδικῆς Ἐπιτροπῆς», ἡ ὁποία εἶχε ἤδη προετοιμάσει τὸ κείμενο τῆς **Ἐγκυκλίου τοῦ 1920** ⁵.

♦ **Ὑπενθυμίζομε**, ὅτι ἡ θεολογία τῆς «**Διευρυμένης Ἐκκλησίας**», τῆς ὁποίας κύριοι ἐκφρασταί -ἐκτὸς τῶν δύο συνοδικῶν ἐκφράσεών της (1919, 1920)- εἶναι ὁ **π. Σέργιος Μπουλγκάκωφ**, ὁ καθηγητῆς **Ἰωάννης Καρμίρης** καί οἱ μητροπολίται **πρ. Ἐλθεῖος Δαμασκηνός** καί **Περγάμου Ἰωάννης**, ὁμιλεῖ περὶ «**Ἐκκλησίας ἐν εὐρυτάτῃ ἔννοια**»· περὶ «**Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ συνόλῳ της**» καί «**ὄχι πλέον τῆς Ὁρθοδοξίας μόνης**»· περὶ «**ἐκκλησίας ἐκτὸς ἐκκλησίας**», «**ἐκτὸς τῶν τειχῶν**», «**ἐκτὸς τῶν κανονικῶν ὁρίων**» καί «**ἐκκλησιαστικῶν συνόρων**» τῆς Ὁρθοδοξίας ⁶.

* * *

2. Ἡ **Ἐγκύκλιος τοῦ 1920** εἶχε συνταχθῆ ἀπὸ μίαν «Ὑποεπιτροπή», ἡ ὁποία «*στήν οὐσία ἦταν ὁ καθηγητικὸς σύλλογος τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, δηλαδὴ ὁ Σχολάρχης Μητροπολίτης Σελευκείας Γερμανὸς Στρηνόπουλος (ὁ μετέπειτα Θυατείρων), καὶ οἱ καθηγηταὶ Ἀρχιμανδρίτης Ἰ. Εὐστρατίου, Διάκονος Β. Στεφανίδης, Β. Ἀντωνιάδης καὶ Π. Κομνηνός. Ἐν τούτοις ὁ ἰδιαίτερος ρόλος τοῦ Μητροπολίτου Σελευκείας στήν σύνταξί της δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ*»⁷.

Ἐπομένως, ὁ **μητροπολίτης Γερμανὸς Στρηνόπουλος** ἦταν ὁ καταλληλότερος γιὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὶς ἐκκλησιολογικὲς προϋποθέσεις τῆς **Ἐγκυκλίου τοῦ 1920**, πράγμα τὸ ὁποῖο καί ἐπράξε δημοσίως, μὲ ἰδιαίτερη μάλιστα σαφήνεια, κατὰ τὸ πρῶτο Παγκόσμιο Διαχριστιανικὸ Συνέδριο τῆς Κινήσεως «**Ζωὴ καὶ Ἔργασία**» (Στοκχόλμη, 16-30.8.1925).

Ὁ **Γερμανός**, ὡς Θυατείρων πλέον μὲ ἔδρα τὸ Λονδίνο, προτοῦ νὰ παρουσιάσῃ τὴν Ἐκθεσί του στήν Ὀλομέλεια τοῦ Συνεδρίου, «*ἀναφέρθηκε διὰ μακρῶν στήν Ἐγκύκλιο τοῦ 1920 καὶ ἐξέφρασε ὠρισμένους σκέψεις ὡς πρὸς τὶς ἀρχές πού ἐπρεπε νὰ διέπουν τὶς διαχριστιανικὲς σχέσεις, ἔτσι ὅπως εἶχαν διατυπωθεῖ ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο*»⁸, βάσει βεβαίως τῆς θεολογίας τῆς «**Διευρυμένης Ἐκκλησίας**».

«*Εἶναι ἀνάγκη, εἶπε, νὰ συνειδητοποιήσουν οἱ Ἐκκλησίες ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐνότητα, ὑπὸ τὴν στενὴ ἔννοια τῆς λέξεως ἔννοια, πού ἐνώνει σ' ἓνα σῶμα τὰ μέλη μιᾶς ὁποιασδήποτε κοινωνίας, ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη, πῶς περιεκτικὴ ἔννοια τῆς ἐνότητος, κατὰ τὴν ὁποία ὅλοι ὅσοι παραδέχονται τὴν θεμελιώδη διδασκαλία τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ, καὶ ἀποδέχονται Αὐτὸν ὡς Σωτῆρα καὶ Κύριο, θά ἐπρεπε νὰ θεωροῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ὡς μέλη τοῦ ἰδίου σώματος καὶ ὄχι ὡς ξένους. Χωρὶς νὰ εἰσχωρήσουμε στήν ἐξέταση τῶν δογματικῶν διαφορῶν πού χωρίζουν τὶς Ἐκκλησίες, πρόσθετε ὁ Θυατείρων, πρέπει νὰ καλλιεργήσουμε αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἰδέα τῆς εὐρυτέρας ἐνότητος...*»⁸.

♦ Εἶναι σαφεστάτη τόσοσν ἡ διατύπωσις τῆς νεόκοπης θεολογίας τῆς «**Διευρυμένης Ἐκκλησίας**», ὅσο καὶ τὸ προτεινόμενον **συγκρητιστικὸ πλαίσιο** καλλιεργείας της.

* * *

3. Τέλος, ἡ **Ἐγκύκλιος τοῦ 1920** προϋποθέτει τὴν ἀποδοχὴ μιᾶς ἀκόμη ἐκ τῶν θεμελιωδῶν θεολογιῶν τῆς **Οἰκουμενικῆς Κινήσεως**, δηλαδὴ τὴν λεγομένην «**Βαπτισματικὴ θεολογία**».

Ἡ οἰκουμενιστικὴ αὐτὴ θεολογία, τῆς ὁποίας κύριοι ἐκφρασταί εἶναι ὁ **Ἰωάννης Καρμίρης** ⁹ καὶ ὁ **μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης** ¹⁰, ὑποστηρίζει ὅτι τὸ βάπτισμα -ὀρθόδοξο ἢ ἑτερόδοξο- ἤθην ὀριοθετεῖ τὴν Ἐκκλησία, δημιουργεῖ τὰ λεγόμενα «**βαπτισματικὰ ὄρια**»

τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοιοιουτρόπως Αὐτὴ δῆθεν περιλαμβάνει ὀρθοδόξους καὶ ἑτεροδόξους, οἱ ὁποῖοι συνέχονται ἀπὸ τὴν λεγομένη «**βαπτισματικὴ ἐνότητα**» τῆς Ἐκκλησίας.

Τὴν «**Βαπτισματικὴ Θεολογία**» ἔχει ὡς θεμέλιό του τὸ «**Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν**»¹¹ αὐτὴν διεκήρυξε ὁ **Πάπας Ἰωάννης Παῦλος Β΄** τὸ 1995¹²· αὐτὴν εἶχε διακηρύξει δι' Ἐγκυκλίου ὁ **πατριάρχης Δημήτριος** τὸ 1974¹³· αὐτὴν ἐπίσης ἔχουν διακηρύξει ἐπισημότατα τὸσον ὁ **πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος** τὸ 1995¹⁴, ὅσον καὶ ὁ **πατριάρχης Ἀντιοχείας κ. Ἰγνάτιος** τὸ 1987¹⁵.

Καὶ εἶναι τοιαύτης ζωτικῆς σημασίας ἡ «**Βαπτισματικὴ θεολογία**» γιὰ τοὺς ἐξ ὀρθοδόξων **Οἰκουμενιστὰς**, ὥστε νὰ βεβαιώνουν μὲ ἀπόλυτη σαφήνεια τὰ ἐξῆς:

«*Τούτου ἔνεκεν*», δηλαδὴ ἐκ τοῦ ὅτι «*πάντες οἱ χριστιανοὶ [ἀνεξαρτήτως εἰς ποίαν Ὁμολογίαν ἀνήκουν] εἴμεθα μυστηριακῶς καὶ ἀπορρήτως ἠνωμένοι μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ μετ' ἀλλήλων διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου βαπτίσματος*», «*τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν ἐδίστασε νὰ ἀπευθύνῃ τὸ περίφημον διάγγελμα αὐτοῦ τοῦ ἔτους 1920* «*πρὸς τὰς ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ*», *χαρακτήρισαν τὰς Χριστιανικὰς Ὁμολογίας ὡς* «*Ἐκκλησίας*» *καὶ τονίσαν* «*ὅτι ἐπιβάλλεται ἵνα ἀναζωπυρωθῇ καὶ ἐνισχυθῇ πρὸ παντὸς ἡ ἀγάπη μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν, μὴ λογιζομένων ἀλλήλας ὡς ξένας καὶ ἀλλοτρίας, ἀλλ' ὡς συγκληρονόμους καὶ συσσώμους τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Χριστῷ*»¹⁶!

♦ Παρὰ ταῦτα, ὁ **γ.Θ.Δ.** μᾶς διαβεβαιώνει παραδόξως, ὅτι ὁ **Οἰκουμενισμὸς** ἀποτελεῖ δῆθεν «**κάποιες ἀβρότητες καὶ φιλοφροσύνες μὲ ἑτεροδόξους**» («**Ἄρθρον Α΄**»)!

* * *

ΑΡΑ ΓΕ, ποῖος εὐσεθῆς Ὁρθόδοξος δὲν κατανοεῖ ἀμέσως καὶ πλήρως, ὅτι ἡ **Ἐγκύκλιος τοῦ 1920**, μὲ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῆς **ἐκκλησιολογικῆς προϋποθέσεως** τῆς, εἰσάγει εὐθέως στὸν χῶρο τῆς κακοδοξίας; Καὶ ποῖος δὲν ἀντιλαμβάνεται, ὅτι τὸ πρῶτο ἐκ τῶν «**σημείων**»³ τῆς, δηλαδὴ «**ἡ παραδοχὴ ἐνιαίου ἡμερολογίου πρὸς ταυτόχρονον ἑορτασμὸν τῶν μεγάλων χριστιανικῶν ἐορτῶν ὑπὸ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν**»¹⁷, εἶχε καθαρῶς **ἐκκλησιολογικὸ χαρακτήρα**, ἐφ' ὅσον εὐρίσκετο στὴν προοπτικὴ τοῦ συγκρητιστικοῦ **Οἰκουμενισμοῦ**;

■ Ἐν τούτοις, ἀπαιτεῖται νὰ διευκρινισθῇ ἡ σχέσηις τοῦ καινοτόμου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν **Χρυσόστομου Παπαδοπούλου** μὲ τὴν **Ἐγκύκλιο τοῦ 1920**, ὡς καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ λεγομένου **Πανορθοδόξου Συνεδρίου** (Κωνσταντινούπολις, 10.5-8.6.1923) στὴν **ἡμερολογιακὴ μεταρρύθμισι τοῦ 1924**, ὥστε νὰ θεμελιωθῇ ἔτι περισσότερο ἡ ἀποψίς μας, ὅτι τὸ **Ἠμερολογιακὸ Ζήτημα** εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποσυνδεθῇ ἀπὸ τὴν **Οἰκουμενικὴ Κίνησι**.

(*Συνεχίζεται*)

(*) Περιοδ. «**Άγιος Κυπριανός**», ἀριθ. 318/Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2004, σελ. 11-13.

- 1) **Ἄρχιμανδρίτου Ἰουστίνου Πόποβιτς**, «*Ὁρθοδοξία καὶ Ὀικουμενισμός*» - *Μία Ὁρθόδοξος Γνωμάτευσις καὶ Μαρτυρία*», περιοδ. «**Κοινωνία**», Μαρτίου-Ἀπριλίου 1975, σελ. 95-101· ἐφημερ. «**Ὁρθόδοξος Τύπος**», ἀριθ. 235/1.6.1975, σελ. 1 καὶ 4.
- 2) **Γρηγορίου Λαρεντζάκη**, «*Βασικαὶ ἀρχαὶ τηρήσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος - Ὁρθόδοξοι ἀπόψεις*», σὺδ «**Ε.Π.Ε.Θ.Χ.**», τόμος Α΄, σελ. 351-365, Κεφάλ. ΙΙΙ, ἐν Ἀθήναις 1987.
- 3) **Β.Θ. Σταυρίδου - Ε.Α. Βαρέλλα**, Ἱστορία τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, σελ. 55, ἐκδόσεις «**Π.Ι.Π.Μ.**», Θεσσαλονίκη 1996.
- 4) Ἐκδόσεις «**Σπηλιώτη**», Ἀθήνα 2002, σελίδες 264.
- 5) **Μ.Π. Γεωργίου Τσέστη**, Ἡ Συμβολὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὴν Ἰδρυση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, σελ. 53-64 καὶ 236-250, ἐκδόσεις «**Τέρτιος**», Κατερίνη 1988· **Τοῦ Αὐτοῦ**, Οἰκουμενικὸς Θρόνος καὶ Οἰκουμένη - Ἐπίσημα Πατριαρχικὰ Κείμενα, σελ. 47-51, ἐκδόσεις «**Τέρτιος**», Κατερίνη 1989.
- 6) Βλ. **Γ.Α. Γαλιτή**, «*Ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ Ἐκκλησίαις*», περιοδ. «**Γρηγόριος ὁ Παλαμάς**», ἀριθ. 755/Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1994, σελ. 537 καὶ 543· περιοδ. «**Ἐπίσκεψις**», ἀριθ. 523/31.10.1995, σελ. 13, ἀριθ. 260/15.10.1981, σελ. 13-14, ἀριθ. 517/30.4.1995, σελ. 10 καὶ ἀριθ. 518/31.5.1995, σελ. 16· περιοδ. «**Ἐκκλησία**», ἀριθ. 7/1.5.1988, σελ. 267α· **Ἀρχιμ. Κυπριανοῦ Ἀγιοκυπριανίτου**, Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις, **Σειρὰ Β΄-2**, σελ. 20-22, Ἀθήνα 1997.
- 7) **Μ.Π. Γεωργίου Τσέστη**, Οἰκουμενικὸς Θρόνος..., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 56-57· **Τοῦ Αὐτοῦ**, Ἡ Συμβολὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου..., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 78 καὶ 80· **Β.Θ. Σταυρίδου - Ε.Α. Βαρέλλα**, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 54.
- 8) **Μ.Π. Γεωργίου Τσέστη**, Ἡ Συμβολὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου..., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 101.
- 9) **Ἰωάννου Καρμίρη**, Δογματικῆς Τμήμα Ε΄, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σελ. 241, 242 καὶ 243, Ἀθήναις 1973.
- 10) **Professor John Zizioulas**, «*Orthodox Ecclesiology and the Ecumenical Movement*», περιοδ. «**Sourozh**», No 21/August 1985, pp. 16-27.
- 11) Βλ. **Γεωργίου Ν. Λαιμόπουλου (ἐπιμ.)**, Ἡ Ζ΄ Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, Καμπέρρα-Φεβρουάριος 1991/Χρονικὸ, Κείμενα, Ἀξιολογήσεις, ἐκδόσεις «**Τέρτιος**», σελ. 136 («Τελικὴ Ἐκθεση»), Κατερίνη 1992.
- 12) **Ἐγκύκλιος** «*Ἴνα πάντες ἐν ὧσιν/Ut Unum Sint*», 25.5.1995, § 66.
- 13) Περιοδ. «**Ἐπίσκεψις**», ἑκτακτον φύλλον/14.4.1974.
- 14) Περιοδ. «**Ἐπίσκεψις**», ἀριθ. 520/31.7.1995, σελ. 20.
- 15) Περιοδ. «**Ἐπίσκεψις**», ἀριθ. 370/15.1.1987, σελ. 8-13.
- 16) **Ἰωάννου Καρμίρη**, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 243.
- 17) **Β.Θ. Σταυρίδου - Ε.Α. Βαρέλλα**, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 334.